

OSALLISUUS ON TUNNE

Kyselytutkimus Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheissä
käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemuksesta

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus, sosionomikoulutus

syksy, 2019

Soila Saranko

Sosionomikoulutus
Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Tekijä	Soila Saranko	Vuosi 2019
Työn nimi	Osallisuus on tunne. Kyselytutkimus Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemuksesta	
Työn ohjaaja/t	Seija Pajari-Stylman, Päivi Mäntyneva	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemusta tukiperhetoiminnassa. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkimustulosten kautta mahdollisesti auttaa tukiperhetoiminnan kehittämisessä yhä enemmän osallisuutta huomioivaan suuntaan.

Tietoperustassa käsiteltiin osallisuuden teoriaa. Osallisuuden kokemusta tarkasteltiin Erik Allardtin hyvinvointiteorian ja Edward L. Decin & Richard M. Ryanin itseohjautuvuusteorian näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, ja analyysimenetelmänä käytettiin teemoitteluja ja sisällönanalyysia. Rinnalla käytettiin myös kvantitatiivista dataa ja tilastollisia menetelmiä. Empiirisessä osassa käytettiin survey-tyyppistä kyselyä, ja tutkimusaineisto kerättiin anonymisti Webropolissa.

Tutkimustulosten mukaan osallisuuden kokemuksessa korostui viisi teemaa: tasa-arvo, kunnioitus, yhteisöllisyys, luottamus ja pysyvyys. Lisäksi otettiin huomioon rakenteelliset ja hallinnolliset tekijät, jotka sisältävät yhteistyön Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijän kanssa. Tutkimuksesta käy ilmi, että osallisuuden kokemukselle on oleellista konkreettisen tuen ohella vanhemman aktiivinen toimijuus tukiperheprosessissa. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että toimiva yhteistyö on edellytys vanhemman osallisuuden toteutumiseksi koko tukiperheprosessin ajan.

Avainsanat Tukiperhe, osallisuus, varhainen tuki, lastensuojelu

Sivut 39 sivua, joista liitteitä 7 sivua

Degree programme in Social Services
Hämeenlinna University Centre

Author	Soila Saranko	Year 2019
Subject	Survey on how parents experience being included in the support family process provided by Save the Children Finland	
Supervisors	Seija Pajari-Stylman, Päivi Mäntyneva	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study how parents experience being included in the support family process provided by Save the Children Finland (Pelastakaa Lapset ry). The thesis was carried out in collaboration with the beforementioned non-profit organization.

Erik Allardt's famous theory of wellbeing (Having, Loving, Being, Doing) and self-determination theory by Edward L. Deci and Richard M. Ryan were used as the basis of the theoretical framework. Both theories concern psychological needs and their relation to person's wellbeing and motivation.

The thesis is a mainly a qualitative research with some quantitative aspects. The research data were collected by using an anonymous Webropol survey. The data were analyzed by using theme classification and content analysis with numeric data analysis when possible.

Based on the analysis there are five notable themes in terms of experiencing inclusion: equality, respect, relatedness, trust and stability. Structural and administrative factors were also considered. The results indicate the parents' active participation in addition to concrete support measures are crucial in order to experience inclusion. To conclude, the results of the survey suggest that well-functioning cooperation is a precondition for the parent to feel included in the support family process.

Keywords Inclusion, support family, early intervention, child protection

Pages 39 pages including appendices 7 pages

Lapsille – osa nyt jo aikuisia – joiden kanssa tiemme ovat kohdanneet tukiperhetoiminnan myötä. Ovimme on aina avoin teille.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUKIPERHETOIMINTA VARHAISEN TUEN KEINONA	2
2.1	Varhainen tuki lastensuojelussa.....	2
2.2	Tukiperhetoiminta Pelastakaa Lapset ry:ssä.....	4
2.3	Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijän rooli tukiperheprosessissa.....	6
3	OSALLISUUS.....	7
3.1	Osallisuus käsitteenä	7
3.2	Teorioita osallisuudesta	9
3.2.1	Hyvinvointiteoria.....	9
3.2.2	Itseohjautuvuusteoria	10
3.3	Osallisuuden kokemus	11
3.4	Osallisuus tukiperhetoiminnassa.....	13
3.5	Osallisuuden kritiikkiä.....	14
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1	Tutkimuskysymys.....	15
4.2	Aikaisemmat tutkimukset	15
4.3	Tutkimuskohde ja aineiston kuvaus	16
4.4	Tutkimuksen toteutus.....	16
4.5	Reliabiliteetti, validiteetti ja eettisyys	17
5	TULOKSET	19
5.1	Taustatiedot	19
5.2	Osallisuuden teemat.....	20
5.3	Vanhempien osallisuuden kokemukset tukiperhetoiminnassa.....	20
5.3.1	Tasa-arvo ja kunnioitus.....	20
5.3.2	Yhteisöllisyys, luottamus ja pysyvyys	21
5.3.3	Rakenteelliset ja hallinnolliset tekijät.....	23
5.4	Vanhempien palaute tukiperhetoiminnasta ja kehitysehdotukset	24
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	25
	LÄHTEET	28

Liitteet

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Kyselylomake

1 JOHDANTO

Osallisuus on noussut yhdeksi 2010-luvun keskeiseksi arvoksi sosiaalialalla. Samalla asiakkaan rooli palvelujärjestelmässä on muutoksessa, ja vuoro-vaikutuksellisuutta ja asiakkaan toimijuutta asiakasprosessissa korostetaan yhä enemmän (ks. esim. Laitinen & Niskala, 2013, ss. 9–11). Osallisuuden lisääminen ja eriarvoistumisen vähentäminen on muun muassa ollut keskeinen painopiste hallituksen kärkihankkeissa (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.b). Esimerkiksi Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) paneutuu vanhemmuuden varhaiseen tukeen ja eriarvoisuuden vähentämiseen (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016). Myös vuonna 2015 voimaan tullut Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) painottaa osallisuuden kokemusta entistä vahvemmin.

Opinnäytetyöni käsittelee Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemusta tukiperhetoiminnassa. Tukiperhetoiminta tarkoittaa vapaaehtoistoimintaa, jossa lapsi tai lapset viettävät säännöllisesti tukiperheessä noin yhden viikonlopun kuukaudessa, ja asuvat muuten omassa perheessään. Tukiperhetoiminta on Sosiaalihuoltolain mukaista, ehkäisevää lastensuojelutyötä, jota toteutetaan myös osana lastensuojelun asiakkuutta. Olemme mieheni kanssa toimineet tukiperheenä yli kymmenen vuotta, ja tätä kautta sain idean opinnäytetyöhöni. Otin yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:hyn, ja tiedustelin mahdollisuutta toteuttaa tutkimus yhteistyössä heidän kanssaan. Keskusteluissa ja omissa selvityksissäni tuli ilmi, että tuki- ja sijaisperheitä ja niissä käyviä lapsia ja nuoria on tutkittu verrattain paljon, mutta lasten vanhempien ääni on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tuettavien lasten vanhempien näkökulmaa käsittelevälle tutkimukselle nähtiin tarvetta myös Pelastakaa Lapset ry:ssä.

Opinnäytetyöni teoreettisena viitekehyksenä on osallisuuden kokemus, jota tarkastellaan Erik Allardtin hyvinvointiteorian ja Edward L. Decin & Richard M. Ryanin itseohjautuvuusteorian kautta. Osallisuudella ei tässä tutkimuksessa tarkoiteta vain vanhemman konkreettista osallistumista tukiperheprosessin eri vaiheisiin, vaan erityisesti yksilöllistä kokemusta siitä, kuinka vanhempi kokee oman osallisuutensa Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhetoiminnassa. Haluan korostaa, etten opinnäytetyössäni viittaa missään kohtaa perheemme nykyisten tai aiempien tukilasten perhetilanteisiin.

2 TUKIPERHETOIMINTA VARHAISEN TUEN KEINONA

Varhaisen puuttumisen malli (*early intervention*) on vahvasti mukana suomalaisessa sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa. Ideologian keskeisin ajatus on riskien varhainen havaitseminen ja ratkaiseminen yksilötasolla. Toimintaperiaatteena on yksilön paikantaminen huolen kohteeksi ja nopea reagointi hänen ongelmiinsa. Käytännön sosiaalityössä lähtökohtana on ammattilaisen herkyys havaita ei-toivottu kehitys jo varhaisessa vaiheessa ja puuttua siihen. (Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli, 2013, ss. 70–71)

2.1 Varhainen tuki lastensuojelussa

Lastensuojelussa varhaisella tuella pyritään ennaltaehkäisemään ongelmien kasaantumista, joka voi pitkällä aikavälillä johtaa esimerkiksi lasten huostaanottoon tai kodin ulkopuolelle sijoittamiseen. Ongelmien ja riskien paikantamisen ohella on oleellista tukea perheiden hyvinvointia, vahvistaa voimavaroja ja suojaavia tekijöitä lapsiperheissä ja lasten elämässä. Ammattilaisnäkökulman ohella on erittäin tärkeää kuulla myös lastensuojelun asiakkaiden ääni. (Heino ym., 2013, ss. 65–66) On myös taloudellisesti kannattavaa tukea lapsiperheitä ennaltaehkäisevästi ennen ongelmien kasaantumista. Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) suoritti vuonna 2012 lastensuojelua koskevan tuloksellisuustarkastuksen, jossa todetaan yksiselitteisesti, että lapsen edun toteutuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on taloudellisesti kannattavaa, koska näin voidaan estää mahdollisesti myöhemmin yhteiskunnalle koituvat kustannukset.

Tukiperhetoiminta tarkoittaa vapaaehtoistoimintaa, jossa lapsi tai lapset viettävät säännöllisesti tukiperheessä ennalta sovitun ajanjakson, yleensä yhden viikonlopun kuukaudessa, ja asuvat muuten omassa perheessään. Usein tukiperheessä vietetään myös jaksoja esimerkiksi koulujen loma-aikoina. Tukiperhetoiminta on Sosiaalihuoltolain mukaista, ehkäisevää lastensuojelutyötä, jota toteutetaan myös osana lastensuojelun asiakkuutta. Vuoden 2015 huhtikuuhun saakka tukiperheen saamiseksi vaadittiin aina lastensuojelun asiakkuus, mutta nykyään tukiperhettä voi hakea myös sosiaalihuoltolain mukaisena tukitoimena, ilman lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus perustuu asiakkaan suostumukseen, ja sosiaalihuoltolain mukaiset tukitoimet ovat osa ehkäisevää lastensuojelua. Ennaltaehkäisevän lastensuojelulain uudistusten avulla pyritään tavoittamaan entistä paremmin erityistä tukea tarvitsevat perheet. Tavoitteena on madaltaa avun hakemisen kynnyksiä ja turvata riittävän varhainen tuki perheille haastavissa elämäntilanteissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.c) Tukiperheviikonloput antavat lapselle erilaisia kokemuksia ja tärkeitä uusia ihmissuhteita (Pelastakaa Lapset ry, n.d.).

Yhteiskunnan rakenteelliset muutokset ja eriarvoistumisen lisääntyminen heijastuvat lapsiperheiden arkeen. Tukiperhettä hakevista perheistä suuri osa on yhden vanhemman perheitä, joiden tukiverkosto on vähäinen tai sitä ei ole ollenkaan. Luonnollisten tukiverkostojen vähyyks on kasvanut myös kahden vanhemman perheissä esimerkiksi työelämän liikkuvuuden vuoksi. Sukulaiset ja ystävät voivat asua kaukana perheestä, jolloin arki voi tuoda omat haasteensa perheen arkeen, vanhemmuuteen tai parisuhteeseen. Tukiperheen tarpeen taustalla voi myös olla esimerkiksi mielenterveysongelmia tai päihderiippuvuutta, jotka omalta osaltaan vaikuttavat lasten elämään. Vanhemmilla voi olla haasteita kasvatustasiossa, ongelmia perheen sisäisissä ihmissuhteissa, vakavia sairauksia tai fyysistä tai psyykkistä väsymistä.

Vanhempien tuen tarve vaihtelee perheen voimavarojen ja perheen sosiaalisen tukiverkoston mukaan. Haasteiden kasaantumisen todennäköisyyttä lisäävät yleensä alhainen sosioekonominen status, vanhemmuuden haasteet, äkilliset muutokset elämäntilanteessa ja omassa lapsuudenkodissa esiintyneet vaikeudet. (Perälä, Halme & Kanste, 2013, s. 124) Toisinaan myös esimerkiksi erityislasten vanhemmat voivat tarvita tukiperhettä arjen haastavuuden vuoksi. Tukiperhetoiminta ei ole luonteeltaan pelkästään lastenhoitopalvelua, vaan tukiverkon tarjoamisen ohella tukiperhe voi antaa tuettaville lapsille toimivan perheen mallin sääntöineen, ja näyttää säännöllisen ja vakaan elämänrytmin – toimia eräänlaisena turvasatamana. Tukiperhe ei ole sitä varten, että kuka tahansa vanhempi voisi saada omaa aikaa. (Juntti, 2012)

Onnellisen ja turvallisen lapsuuden tarjoaminen omille lapsille on yhteinen tavoite kaikille vanhemmille. Vanhemmat hoitavat lapsiaan parhaan kykynsä, ymmärryksensä ja jaksamisensa mukaisesti. Ongelmia alkaa kasaantua, kun vanhempien resurssit eivätkä voimavarat riitä lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. (Hänninen, 2016, s. 84) Läheisten henkinen ja konkreettinen toiminta tukevat vanhempien jaksamista lapsiperhearjessa. Jaksavat vanhemmat pystyvät paremmin välittämään lapsilleen heitä kohtaan tuntemaansa rakkautta ja välittämistä. Myönteiset tunteet vahvistavat kiinnittymistä ja antavat lapselle vahvan kokemuksen siitä, että juuri minä olen tärkeä. (Törrönen, 2012, ss. 178–179)

Jos vanhempien oma sosiaalinen yhteisö ei luo tarvittavaa turvaa, sosiaalipalvelujen ja/tai vapaaehtoistoimijoiden tarjoama ehkäisevä perhetyö voi pehmentää perheiden kriittisiä elämäntilanteita puutteellista tukiverkostoa täydentämällä (Törrönen, 2012, s. 174). Tämän tyyppiseen tukeen voi liittyä vanhemman itsetuntoa tukevia välittämisen elementtejä, jotka kannattelevat vaikeassa elämäntilanteessa ja estävät ongelmia kasaantumasta entisestään. Viranomaisuhteissakin voi toisinaan olla mukana aitoa myötätuntoa ja ymmärrystä, joka korvaa niitä kokemuksia, joita omat läheiset eivät mahdollisesti pysty tarjoamaan. (Törrönen, 2012, s. 175) Tukiperhetoiminnan on koettu tukevan merkittävästi tuettavien perheiden

vanhemmuutta ja lisäävän voimavaroja kohdata arjen haasteita (Juntti, 2012).

Jari Sinkkosen (2015, s. 163) mukaan lastensuojelun tärkein tehtävä on järjestää lapselle mahdollisuus ainakin yhden turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen. Tämä voidaan saada toteutumaan riittävällä avohuollon tukitoimilla. Tukiperhetoiminta on yksi varhaisen tuen malleista, jonka avulla vastataan perheiden heikentyneeseen tilanteeseen ja ennaltaehkäistään ongelmien kumuloitumista. Avohuollon tukitoimet ovat lapsen edun mukaista suunnitelmallista toimintaa, jossa suunnitelluista tukitoimista tehdään viranomaispäätös ja suunnitellut toimet, kuten tukiperhetoiminta yksityiskohtineen, kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmassa määritellään selkeästi mihin asioihin tukitoimilla halutaan vaikuttaa ja millä aikataululla. Tukiperhettä avohuollon kautta hakevalla ei ole subjektiivista oikeutta tukiperheeseen, vaan asiassa toteutetaan tarveharkintaa.

Tukiperheeksi hakeutuvat perheet ovat tavallisia perheitä, joilla on vakaa elämäntilanne ja voimavaroja ryhtyä säännölliseen vapaaehtoistyöhön. Tukiperheet saavat kulukorvauksen niiltä vuorokausilta, jotka lapset viettävät tukiperheessä. Tukiperheillä on vaitiolovelvollisuus tuettavien lasten ja heidän perheidensä asioista, ja he saavat vapaaehtoistyöhönsä tukea heille nimetyltä sosiaalityöntekijältä sekä tukiperheiden vertaisiltoista ja muista tapahtumista. Tukiperheissä tehdään tavallisia arkisia asioita, ja tuettava lapsi elää tukiperheen arjen ehdoilla ja säännöillä. Tällöin hän saa kasvunsa ja kehityksensä tueksi uusia virikkeitä ja aikuissuhteita, ja samalla tuettavan lapsen vanhemmat saavat hengähtää ja kasvattaa omia voimavarojaan.

2.2 Tukiperhetoiminta Pelastakaa Lapset ry:ssä

Pelastakaa Lapset ry:n (myöhemmin Pelastakaa Lapset) tukiperhetoimintaa on toteutettu 1990-luvulta lähtien, ja tällä hetkellä toimintaa on viidessä aluetoimistossa eri puolilla Suomea. Vuonna 2018 järjestön tukiperheitä oli koko Suomessa 925 kpl, ja tukiperheissä käyviä lapsia 1160. (Heikkinen, 2019)

Pelastakaa Lasten tukiperhetoiminnassa mukana olevilla, tuettavilla perheillä, on nimetyt sosiaalityöntekijät sekä asuinkunnastaan että Pelastakaa Lapsilta. Tuen tarpeen arvioinnin tekee kotikaupungin tai -kunnan sosiaalityöntekijä, joka on yhteydessä Pelastakaa Lapsiin tukiperhekartoituksen tiimoilta. Tuen tarpeessa olevalle perheelle pyritään löytämään mahdollisimman sopiva tukiperhe, ja huomioon otettavia seikkoja ovat esimerkiksi tukiperheen omien lasten iät, asuinpaikka, lemmikkieläimet ja tarvittaessa myös valmiudet kohdata erityislapsia tai haastavia perhetilanteita. Liikkeelle lähdetään aina lapsen tarpeesta; eri-ikäisillä lapsilla on erilaisia tarpeita ja jokaisen lapsen kohdalla punnitaan, onko jotain erityistä mitä juuri tämä lapsi tarvitsee. Paljon aikuisen huomiota tarvitseva lapsi voi hyötyä

tukiperheestä, jossa ei ole omia lapsia. Toisille lapsille puolestaan sopii parhaiten tukiperhe, jossa heille on ikäistään seuraa. Urbanilla alueella asuva lapsi voi nauttia tukiperheessä maalaiselämästä, ja toisin päin.

Välttämättä tukiperhettä ei löydy heti, ja jonotusaika voi olla muutamasta kuukaudesta jopa muutama vuoteen. Tukiperheen saannin nopeuteen vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden tekemä tilanteen kiireellisyysarviointi. Aina tukiperhettä ei kiireellisestäkään tarpeesta huolimatta ole heti tarjolla, vaikka uusia tukiperherekrytointeja tehdään jatkuvasti. Tukiperheet käyvät koulutuksen, ja heidät myös haastatellaan Pelastakaa Lasten toimistolla ja erillisellä kotikäynnillä. Kaikilta tukiperheeksi ryhtyviltä pyydetään myös rikostaustaotteet Oikeusrekisterikeskuksesta vapaaehtoisten rikostaustan selvittämistä koskevan lain (148/2014) mukaisesti.

Koulutuksessa pureudutaan tukiperhetoiminnan tavoitteiden ja periaatteiden ohella myös erityistarpeisiin ja -tilanteisiin, joita tukiperhetoiminnassa voi tulla esiin. Kuinka esimerkiksi kohdata päihdeongelmaisia vanhempia, tai vaikkapa lapsia, jotka ovat joutuneet kaltoin kohdelluiksi. Aloittavienkaan tukiperheiden ei kuitenkaan tarvitse olla lastensuojelun asiantuntijoita, vaan tuettavat lapset ja tukiperheet yhdistetään sosiaalityöntekijöiden toimesta, ja tukiperheet voivat itse määritellä millaisiin lapsen tilanteisiin he ovat valmiita ja mihin eivät. Tavallinen koti ja vakaa ja kriisitön elämäntilanne riittävät. On kuitenkin tärkeää, että perhe voi vielä koulutuksen jälkeen arvioida uudelleen halukkuuttaan ja voimavarojaan tukiperheeksi ryhtymiseen. Monet perheet jäävätkin vielä miettimään tukiperheeksi ryhtymistä, mikä onkin viisasta, koska on kaikkien osapuolten etu, että toimintaan sitoudutaan realistisin odotuksin mahdollisesti pidemmäksikin aikaa.

Kun sopiva tukiperhe löytyy, tuettava perhe ja tukiperhe kuulevat ensin toisistaan sosiaalityöntekijän kertomana. Jos kummankin mielestä tukiperhe tai tukilapsi/-lapset vaikuttavat sopivalta, järjestetään tutustumiskäynti tukiperheen kotona, jossa perheet voivat tutustua toisiinsa. Mikäli perheet ovat halukkaita aloittamaan tukiperhesuhteen, Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijä ja perheen sosiaalityöntekijä kunnasta laativat tukiperhesopimuksen, jossa määritellään tukiperheessä vietettävä aika. Yleensä tukiperheessä vietetään yksi viikonloppu kuukaudessa, mutta tarpeen mukaan on mahdollista tehdä myös tiheämpiä tai harvempia sopimuksia. Tukiperheet saavat lasten käynneistä kulukorvauksen. Tukiperhetilanne katsastetaan kerran vuodessa yhteisellä palaverilla, jossa on mukana vanhemmat, mahdollisuuksien mukaan lapset, tukiperhe ja sosiaalityöntekijät. Tällöin käydään läpi yleisellä tasolla tukiperhearjen toimivuutta ja siihen liittyviä mahdollisia haasteita. Tarvittaessa kokoonnutaan useamminkin, mikäli tarvetta ilmenee.

2.3 Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijän rooli tukiperheprosessissa

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät työskentelevät usein kaksoisroolissa, mikä tuo mukanaan monenlaisia haasteita. Työ on psyykkisesti kuormittavaa, kun sosiaalityöntekijän olisi tuettava perheiden jaksamista ja koossa pysymistä avohuollon tukitoimilla, ja toisaalta taas tarvittaessa valmisteltava huostaanotto ja sijoitus. Kaksoisrooliin piilee se vaara, etteivät lasten vanhemmat luota työntekijän vilpittömyyteen, vaan saattavat pelätä huostaanottoa. (Sinkkonen, 2015, ss. 152–153) Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän tehtävänä on etsiä lapselle mahdollisimman sopiva tukiperhe ja omalta osaltaan auttaa ylläpitämään toimivaa tukiperhesuhdetta esimerkiksi seurantapalaveriin ja tukiperhettä tarvittaessa tukemalla. Tukiperhepalaverissa Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijä voi kunnan sosiaalityöntekijän ohella toimia puheenjohtajana ja johtaa keskustelua. Sosiaalityöntekijän vastuulla on luoda tapaamiselle raamit ja huolehtia siitä, että kaikkien tapaamiseen osallistuvien näkemykset ja mielipiteet tulevat kuulluksi. Rehellisyys myös tukiperheen suuntaan on välttämätöntä, ja tukiperhettä etsittäessä tukiperheelle on avoimesti kerrottava esimerkiksi niistä lapsen käyttäytymisen piirteistä, joilla voisi olla vaikutusta tukiperhearkeen.

Sosiaalityöntekijä tekee tukiperhepalavereista ja muista toimintaan liittyvistä asioista asianmukaiset dokumentit. Osallisuutta tukevassa työskentelyssä tuettavan lapsen vanhempi otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun, ja hänen toiveensa otetaan huomioon. Vaikka dokumentointi on välttämätön osa sosiaalialan työtä, Tarja Vierula (2016, ss. 272–281) kuvaa kriittisesti lastensuojelun asiakirjakäytäntöjen vaikutusta vanhempien osallisuuden kokemukseen. Vierulan mukaan asiakkaiden näkökulma on toistaiseksi ohitettu lähes kokonaan sosiaalityön dokumentointiin liittyvässä tutkimuksessa ja keskustelussa. Esimerkiksi asiakkaan tiedonsaanti-oikeutta itseään koskevista asiakirjoista pidetään positiivisena asiana osallisuuden toteutumisen kannalta.

Asiakkaan kokemus dokumentoinnista ei kuitenkaan välttämättä vastaa edellä mainittua osallisuuden odotetta. Vierula (2016, ss. 280–281) korostaa, että perinteisessä asetelmassa sosiaalityöntekijä loppukädessä päättää mitä asioita asiakkaan elämästä kirjataan. Toisaalta osallisuuteen liitetään myös odotus siitä, että asiakas saa tiedon häneen liittyvästä dokumentoinnista ja hänellä on mahdollisuus saada ja lukea itseään koskevia asiakirjoja, ja jopa osallistua asiakirjojen kirjaamiseen yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Vierula (2016, ss. 285–290) kuvaa dokumentointiin liittyvän osallisuuden olevan usein näennäistä, ja tosiasiasa asiakkaan kokemus kotiin postitettujen asiakirjojen lukemisesta ei määriy osallisuudeksi. Hallinnolliset dokumentointiritiinit kuvaavat objektiivisesti tiettyjä tilanteita, usein menneisyyden värittämänä, ja pahimmillaan jämähdyttävät asiakkaan paikoilleen, kun aidosti osallinen asiakas on aktiivinen toimija omassa asiakasprosessissaan.

3 OSALLISUUS

Sosiaalityössä asiakassuhdetta voidaan analysoida yksilön, yhteisön, ammattihenkilön ja yhteiskunnan välisenä vuorovaikutuksena. Asiakkaan aktiivinen toimijuus rakentuu vuorovaikutuksesta ja kohtaamisista asiakastilanteissa. Asiakkaan roolia palvelujärjestelmässä voidaan tarkastella asiakaslähtöisyyden kautta. Asiakaslähtöisessä palvelujärjestelmässä tavoitteena on asiakkaan voimaantuminen, jolloin hän kykenee osallistumaan aktiivisena toimijana päätöksentekoon omilla asioillaan, ja saavuttamaan yhdessä ammattihenkilön kanssa asetettuja tavoitteita ja päämääriä. (Laitinen & Niskala, 2013, ss. 9–11)

Asiakaslähtöisessä toimintamallissa korostuu yksilölliset ja asiakkaan tarpeisiin räätälöidyt palvelut sekä onnistunut vuorovaikutus asiakkaan ja palveluprosessissa mukana olevien muiden osapuolten välillä. Asiakaslähtöisen palvelun onnistumista ei voida mitata vain lopputuloksen kautta, vaan onnistuminen koostuu koko prosessista asiakkaan kokemana. (Laitinen & Niskala, 2013, ss. 9–11) Pelastakaa Lasten tukiperhetoiminnassa asiakasprosessi pitää sisällään palvelutarpeen arvioinnin oman kunnan sosiaalityöntekijän osalta, tukiperheen hakuprosessin Pelastakaa Lasten kautta ja jatkossa tukiperhetoiminnan arjen tukiperheviikonloppuineen ja seuranta-palaverineen. Tämän prosessin onnistuminen asiakkaan näkökulmasta on vahvasti verrannollinen osallisuuden kokemukseen.

3.1 Osallisuus käsitteenä

Osallisuus on käsitteenä moniulotteinen, ja käsitteen käytön yhteydessä on ensin tehtävä selkeä määritelmä siitä, mistä tai mihin ollaan tai halutaan olla osallisia. Osallisuutta voidaan tarkastella monella tasolla, esimerkiksi yksilö- tai yhteiskuntatasolla, ja siinä on aina mukana poliittinen aspekti, jossa pyritään tasa-arvon lisääntymiseen yhteiskunnassa. (Törrönen, Borodkina, Samoylova & Heino, 2013, s. 1) Tavallaan osallisuus on eräänlainen kattomääritelmä, jonka alla on erilaisia käsitteitä, näkökulmia ja lähestymistapoja. Näin ollen osallisuus on 2010-luvun hyvinvointipolitiikassa yhtäaikaaisesti sekä tavoite että keino edistää tasa-arvoa ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. (Raivio & Karjalainen, 2013, s. 12) Vuonna 2015 voimaan tullut Sosiaalihuoltolaki (1301/2014 1§) painottaa entistä vahvemmin asiakkaan osallisuutta: ”Tämän lain tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta.”

Opinnäytetyössäni keskityn tarkastelemaan osallisuutta yksilötasolla, jolloin osallisuudella viitataan ihmisarvoon kuuluvaan oikeuteen tulla kuuluksi ja osallistua itseä koskevaan päätöksentekoon tasa-arvoisesti (ks. Perälä ym., 2013, s. 127). Rajanveto erilaisten määrittelyjen välillä voi olla vaikeaa, ja osallisuuden käsitteeseen liittyy usein muita käsitteitä, kuten osallistuminen, osallistaminen, vaikuttaminen ja valtaistaminen (Jelli, 2017). Osallistamista voisi kuvata keinona kannustaa ja aktivoida yksilöitä

osallistumaan ja saamaan kokemuksia osallisuudesta. Mukana on aina siis myös ulkopuolista motivointia. (Särkelä-Kukko, 2014, s. 35)

Englanninkielinen osallisuuteen liittyvä termi *empowerment* käännetään suomeksi yleensä voimaantumiseksi. Toisena käännökseenä käytetään vahvistumista tai sisäisen voimantunteen lisääntymistä. Perheestä puhuttaessa termi käännetään välillä valtaistumiseksi, jolloin viitataan yksilön ja/tai perheen kykyyn kantaa vastuuta. Valtaistumisessa henkilö kokee voimaantumista, mikä voi näkyä käyttäytymisessä muun muassa vastuun ottamisena ja yleisenä myönteisyytenä. Valtaistuminen korostaa asiakkaan omaa asiantuntemusta, ja sosiaalityössä tätä voidaan käyttää yhteistyön kehittämisessä asiakkaan ja työntekijän välillä. (Vilén ym., 2010, s. 26) Englanninkielinen termi *inclusion* sen sijaan kuvaa yksilön mukana oloa ja kiinnittymistä yhteisöön, ja sitä kautta vastuun ottamista ja vaikuttamista asioiden kulkuun (Jelli, 2017).

Yksilön osallisuus omaan elämäänsä muodostuu voimaantumisesta, identiteetistä ja elämänhallintavalmiuksista. Oleellista on yksilön henkilökohtainen aktiivisuus, sitoutuminen, konkreettinen toiminta ja vastuun otto tekojensa seurauksista. (Osallisuushanke Salli, 2014, s. 9) Toiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi tieto-osallisuutta, kuten kyselyihin vastaamista, osallisuutta suunnitteluun tai vuorovaikutusta valmistelu- tai päätöksentekoprosessissa (Särkelä-Kukko, 2014, s. 35).

Osallisuuden vastakohtana on syrjäytyminen tai vähimmillään syrjäytymisriskin kasvaminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2017) määrittelee syrjäytymisen prosessiksi, jossa keskeistä on yksilön, perheen tai kokonaisen yhteisön ajautuminen yhteiskunnassa tavanomaisena pidetyn elämäntavan ja elintason ulkopuolelle. Kyseessä on moniulotteinen kasautuva prosessi, jossa huono-osaisuuden eri ulottuvuudet vahvistavat toisiaan. Syrjäytyminen tarkoittaa yhteiskunnan perusinstituutioista, kuten perheestä tai työmarkkinoista ulos jäämistä, osallisuuden puutetta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2017)

Syrjäytymiseen yhdistetään usein pienituloisuuden ja köyhyyden käsitteet, ja pienituloisuus tutkitusti lisää sosiaalista eriarvoisuutta. Pelkästään pienituloisuus ei kuitenkaan vielä kerro syrjäytymisestä, koska yksilön tai perheen taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat niin monet seikat, kuten varallisuus, kulutuksen taso ja velkojen määrä. Tilastokeskus (2011) kuvaa syrjäytymisen olevan yksilön tai perheen joutumista taloudellisesti ja sosiaalisesti haasteellisiin olosuhteisiin, joista mahdollisuudet vapautua ovat huonot. EU-tason tutkimuksessa käytetäänkin usein termiä ”social exclusion”, sosiaalinen syrjäytyminen, joka kuvaa ilmiön moniulotteisuutta.

Osallisuuden rakentumisessa vuorovaikutus on keskeisessä roolissa, koska osallisuutta ei voi rakentaa yksin. Dialoginen työskentely vaatii keskustelua ja osapuolten välistä vuorovaikutusta tuloksekkaan työskentelyn onnistumiseksi. Vastavuoroisen suhteen rakentamiseen tarvitaan aitoa kohtaamista asiakkaan ja työntekijän välillä. Dialogisuuden ohella yhteinen

suunta ja päämäärä asiakkaan ja työntekijän välillä on oleellinen. Huomion kiinnittäminen vuorovaikutukseen lisää luottamuksen tunnetta asiakkaan ja työntekijän välillä. (Muukkonen, 2009, s. 133, s. 137) Vuorovaikutuksessa korostuu myös sosiaalityöntekijän inhimillisyys ja kyky laittaa itsensä aidosti likoon, kuitenkin ammattilaisen roolissa. Dialogisessa keskustelussa lähtökohtana on, että kaikki havainnot ja tunteet ovat todellisia ja huomion arvoisia. Oleellista on, että jokaisella keskusteluun osallistujalla on oikeus ja velvollisuus ilmaista havaintonsa ja tunteensa, ja samalla lailla myös kuunnella mitä muut ovat havainneet. Jokaisessa kohtaamisessa on aina läsnä myös osapuolten henkilöhistoria ja aiemmat kokemukset edellisistä kohtaamisista. Aiemmat kokemukset määrittävät, miten tilanteeseen asennoidutaan ja kuinka ne koetaan. Nykyään asiakastyössä korostetaan dialogisuuden ohella tasavertaista kohtaamista ja asiakaslähtöisyyttä. Tämä asettaa työntekijälle haasteita, kun ammatillisesta valta-asemasta tuleekin siirtyä tasa-arvoiseen kohtamiseen, ja ottaa asiakas aidosti mukaan oman elämänsä haasteiden ratkaisujen laatimiseen. (Vilén ym., 2010, s. 79, s. 91–92)

Anneli Pohjola (2010, s. 58) kuvaa osallisuutta prosessiksi, jossa asiakkaan osallisuus ja osallistuminen kasvaa asteittain byrokraattisesta näennäisestä osallistumisesta tasaveroiseksi asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhteeksi. Tätä ajatusta sosiaalityön osallisuudesta käytän pohjana myös tutkimuksessani. Kemp, Marcenko, Hoagwood ja Vesneski (2009, s. 117) osoittavat osallisuuden olevan myös pohjana vanhemman sitoutumiselle. Mitä enemmän vanhemmat ovat osallisena ja samaa mieltä toiminnan tavoitteista, sitä todennäköisemmin he sitoutuvat täyttämään myös heille asetetut odotukset.

3.2 Teorioita osallisuudesta

Seuraavissa kappaleissa käsitellään lyhyesti kahta osallisuuteen liittyvää teoriaa, joiden pohjalta tutkimuksessa osallisuuden kokemusta tarkastellaan. Teorioita yhdistää ajatus ihmisen psykologisista perustarpeista, joiden tulee tyydyttyä, jotta yksilön hyvinvointi toteutuu. Tukiperhetoiminnassa vanhemman osallisuuden tukemiseen osallistuvat tukiperheen vanhemmat ja sosiaalityöntekijä.

3.2.1 Hyvinvointiteoria

Yksi tunnetuimmista osallisuuteen liittyvistä teorioista on suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoria, *Having–Loving–Being*, johon liittyvä laaja tutkimus tehtiin pohjoismaissa 1970-luvulla. *Having* viittaa materiaaliin olosuhteisiin, kuten asuntoon, koulutukseen, työllisyyteen ja taloudellisiin olosuhteisiin. *Loving* viittaa ihmissuhteisiin ja yksilön tarpeeseen olla yhteydessä muiden ihmisten, kuten perheen, suvun, ystävien ja yhteisöjen kanssa. *Being* tarkoittaa tarvetta olla yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä, ja kuulua yhteiskuntaan esimerkiksi poliittisen aktiivisuuden tai mielekkään työuran kautta. Allardt lisäsi myöhemmin mukaan

myös aktiivisen toimijuuden ja mielekkään vapaa-ajan tekemisen, *Doing* (Allardt, 1989, s. 7).

Teoria on kunnioitettavasta iästään huolimatta edelleen yksi käytetyimmistä ja sovelletuimmista hyvinvointiteorioista. Allardtin mukaan yksilön hyvinvointi koostuu onnellisuudesta, elintasosta ja elämänlaadusta. Toisaalta hyvinvointi on tarpeiden tyydyttymisen (*objective*) lisäksi osaltaan myös yksilön tunteiden ja kokemusten summa (*subjective*), jolloin hyvinvointia voidaan mitata kvantitatiivisten faktojen sijaan yksilön asenteina ja subjektiivisina kokemuksina. (Allardt, 1976, ss. 32–33; 1989, s. 8) Tässä tutkimuksessa lähestytään osallisuutta kokemuksellisuuden kautta, kuten Allardtkin toisena vaihtoehtona esittää.

Myös Helka Raivio ja Jarno Karjalainen (2013, s. 16–17) määrittelevät osallisuuden ulottuvuuksia Allardtin innoittamana *Having–Acting–Belonging*, jossa on nähtävissä Allardtin jäsenyys, mutta joka korostaa yksilön aktiivista toimijuutta. *Having* viittaa riittäviin aineellisiin resursseihin, *Acting* puolestaan aktiiviseen toimijuuteen, ja *Belonging* jäsenyyteen yhteiskunnassa ja sosiaalisesti merkityksellisiin suhteisiin omassa yhteisössä. Kunkin osallisuuden ulottuvuuden vajavaisuus lisää osallisuuden vähentymistä ja syrjäytymisriskiä, kun taas yksilön kokonaisvaltainen hyvinvointi ilmenee sosiaalisena kestävytenä.

3.2.2 Itseohjautuvuusteoria

Edward L. Deci ja Richard M. Ryan tarkastelevat yksilön hyvinvointia itseohjautuvuusteorian (*Self-Determination Theory*) kautta. Teorian mukaan ihmisen kolme luontaista psykologista perustarvetta ovat kyvykkyys (*Competence*), omaehtoisuus (*Autonomy*) ja yhteisöllisyys (*Relatedness*). Itseohjautuvuusteorian mukaan yksilön hyvinvoinnin toteutumiseen tarvitaan kaikki edellä mainitut kolme perustarvetta. (Deci & Vansteenkiste, 2004, s. 23–25) Näkökulma on mielenkiintoinen osallisuudesta keskusteltaessa, koska se sivuaa vahvasti yksilön voimaantumista esimerkiksi avoimuuden sosiaalityössä. Decin ja Ryanin mukaan motivaatio on ulkoisten motivaatiotekijöiden, kuten palkkioiden, ohella paljolti sisäsyntyistä. Teoriaan mukaan kyvykkyuden, omaehtoisuuden ja yhteisöllisyyden toteutuessa henkilön toimintakyky tehostuu, ja hän jaksaa tavoitella päämääriään sinnikästi ja luovasti. Teoria korostaa yksilön aktiivista toimijuutta ja sisäsyntyistä halua kehittyä ja selättää haasteita. (Self-Determination Theory n.d.)

Kyvykkyydellä (*Competence*) viitataan ihmisen synnynnäiseen haluun olla tehokas toimija omassa toimintaympäristössään ja pystyä vastaamaan eteen tuleviin haasteisiin. Haasteiden myötä ihminen pyrkii kehittämään tai ylläpitämään henkilökohtaisia kykyjään ja taitojaan. Kyvykkyydellä tarkoitetaan yksilön tunnetta ja luottamusta siihen, että hän on tehokas toimija. (Deci & Ryan, 2002, s. 7) Kyvykkyuden sisäsyntyinen tarve kannustaa henkilökohtaiseen kasvuun esimerkiksi kognitiivisesti ja sosiaalisesti, ja ihminen saa tyydytystä oppimisesta sen itsensä vuoksi, ei ulkoisista

kannustimista. Kyvykkyydessä korostuvat sisäsyntyinen motivaatio ja itseohjautuvuus. (Deci & Ryan, 2000b, s. 234, s. 254)

Omaehtoisuudella (*Autonomy*) tarkoitetaan ihmisen halua toimia oman vapaan tahtonsa mukaan ja valinnan vapautta oman elämänsä suhteen (Deci & Vansteenkiste, 2004, s. 25). Omaehtoisuudella ei viitata kontrolliin ja itsenäisyyteen, vaan yksilön kokemukseen integraatiosta ja vapaudesta omassa toimintaympäristössään. Sisäinen motivaatio on tärkeässä roolissa myös omaehtoisuuden käsitteessä. Omaehtoisuus kertoo, onko motivaatio sisäsyntyistä vai ulkoista, tai onko sitä olemassa ollenkaan. Ulkoiset motivaatiotekijät, kuten uhat tai palkkiot heikentävät omaehtoisuutta ja saattavat johtaa sisäisen motivaation heikkenemiseen. (Ryan & Deci, 2000, s. 231, ss. 234–235)

Yhteisöllisyyden (*Relatedness*) kokemuksen tarve liittyy läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteisöön kuulumisen tarpeeseen, ja kokemukseen hyväksytyksi tulemisesta. Yhteisöllisyyden tarpeen tyydyttymättömyys vaikuttaa heikentävästi myös omaehtoisuuden ja kyvykkyyden kokemuksiin. (Deci & Ryan, 2002, s. 7) Ryanin ja Decin (2000, s. 242) mukaan käyttäytyminen on ihmisen itsensä kontrolloimaa, kun kyvykkyyden ja yhteisöllisyyden tarpeet on tyydytetty. Saavuttaakseen itseohjautuvaa käyttäytymistä, tulee edellisten lisäksi tyydyttyä myös omaehtoisuuden kokemukseen. Vaikka kaikki kolme osa-aluetta ovat oleellisia yksilön hyvinvoinnin täyttymiselle, on yhteisöllisyys sisäisen motivaation kannalta hieman etäisempi kuin kyvykkyyden ja omaehtoisuuden toteutumisen vaikutukset (Deci & Ryan, 2002, s. 13–14).

3.3 Osallisuuden kokemus

Osallisuuden kokemus on aina henkilökohtainen. Karlsson (2005, s. 8) kuvaa osallisuuden kokemusta tunteena – yksilön kokemuksesta osallisuudesta. Tunteen ja kokemuksen osallisuudesta tuottaa yksilön kokemus kuulluksi tulemisesta ja hänen näkemystensä vastaanottamisesta yhteisössä (Särkelä-Kukko, 2014, s. 41). Kokemuksellisuus tuo omat haasteensa osallisuuden tutkimiseen, koska osallisuus ja osattomuus ovat yksilöllisiä kokemuksia ja tunteita, joista emme voi puhua toistemme puolesta. On myös huomioitava, ettei osallisuus ole yksilön pysyvä tila, vaan sen aste vaihtelee elämäntilanteittain. Osallisuus on näin ollen hahmotettava prosessina. (Raivio ym., 2013, ss. 14–15).

Kaskelan ja Kekkosen (2006, s. 25) mukaan osallisuudessa on kyse syvästä ihmisen identiteetin kokemuksesta tai jäsenyyden tunteesta yhteisössä, ja mahdollisuudesta olla rakentavasti mukana yhteisöllisessä prosessissa. Osallisuuden lähtökohtana on toiminnassa mukana oleminen, josta voi myöhemmin seurata aiempaa aktiivisempi taso, jossa on mukana omien mielipiteiden julki tuominen. Konkreettinen osallistuminen vahvistaa yksilön kokemuksellista osallisuutta ja sitoutumista. Osallistua voi ilman kokemusta osallisuudesta, mutta tällöin henkilö ei ole saanut

kokemusta mahdollisuudestaan vaikuttaa asioihin. Vanhemman osallisuudessa oleellista on kokemuksellisuus, ja vanhemman tunne siitä, että myös hän kuuluu yhteisöön, jonka jäsen hänen lapsensa on. Kokemuksellinen osallisuus voi syntyä kaksisuuntaisen kommunikaation, merkityksellisten kohtaamisten, tunnepohjaisen sitoutumisen ja vastuun ottamisen kautta. (Kaskela & Kekkonen, 2006, ss. 25–27)

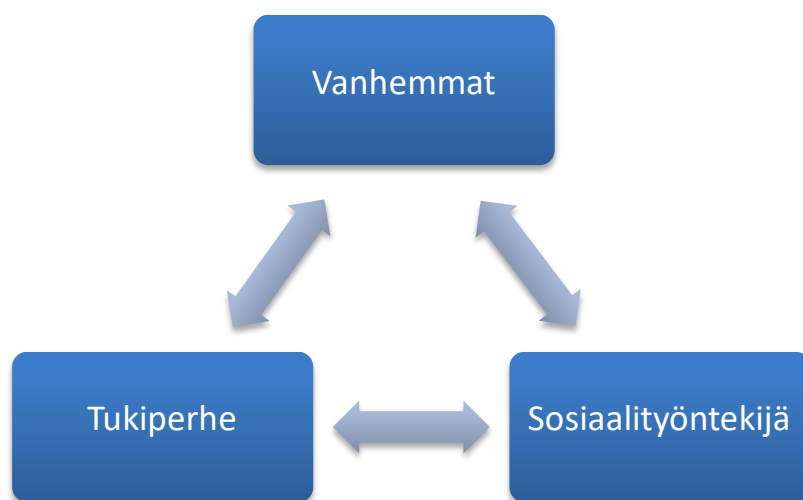
Osallisuuden kokemukseen liittyy myös vahvasti yhteistyö. Yhteistyön voi ymmärtää monella tavalla kontekstista riippuen. Yhteistyötä voi yksinkertaisuudessaan olla tiedon jakaminen, tai vuorovaikutuksellisempi yhteisten tavoitteiden eteen työskentely. Yhteistyöhön liittyviä käsitteitä ovat muun muassa yhteistoiminta (*cooperation*), kumppanuus (*partnership*) ja koordinaatio (*coordination*). (Lewis, 2006, s. 200, ss. 203–204) Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (n.d.) korostaa yhteistyön merkitystä esimerkiksi lastensuojeluasioissa. Ollakseen osallinen, osapuolten täytyy voida luottaa tulevansa kuulluksi omana itsenään ja saada tuoda oma näkemyksensä käsiteltävään asiaan. Myös riittävä tiedonkulku asiaan liittyvien osapuolten kesken on oleellista osallisuuden toteutumisessa. Vanhempien osallisuutta tukemalla viranomaiset voivat ymmärtää esimerkiksi lastensuojelun kentän todellisuutta asiakkaiden näkökulmasta. Prosessien ja palvelujen kehittämiseksi yhteistyö onkin erittäin tärkeää. Asiakas heijastaa käsiteltävään asiaan myös tunteensa, jolloin asiaa tarkastellaan erilaisten merkitysten kautta ja lopputuloksessa yhdistyy sekä kokemusperäinen että teoreettinen tieto. Lastensuojelun Keskusliitto (n.d.) korostaa myös asiakkaan mielipiteisiin reagoimisen tärkeyttä osallisuuden kokemuksessa. Ei riitä, että asiakkaalla on mahdollisuus tuoda julki mielipiteensä, vaan näkemykset on otettava aidosti huomioon ja keskusteluun. Myös sote-uudistuksessa korostetaan asiakaslähtöisyyttä palvelujärjestelmässä. Palveluihin osallistumisen ja vaikuttamisen katsotaan olevan palvelujen käyttäjien oikeus, ja osallistumisen mahdollistaminen palvelun järjestäjien ja -tuottajien velvollisuus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019)

Vanhemman näkökulmasta osallisuus sosiaalipalveluissa tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta osallistua omalla tavallaan, vaikuttaa asiakasprosessiin, tuoda julki omia ajatuksiaan, saada tukea omille mielipiteille ja mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon. Tärkeää on myös pysyvyys: mikäli prosessiin tulee mukaan uusi työntekijä, ainakin yhden tutun työntekijän olisi hyvä edelleen jatkaa perheen kanssa. Ylipäätään vieraan ihmisen puuttuminen oman perheen asioihin ja vanhemmuuteen on arka aihe, joten tutustuminen ja luottamus ovat tärkeässä roolissa. Vanhemman tarpeet tulisi huomioida palavereissa: antaa mahdollisuus valmistautua, muun muassa jakamalla etukäteen riittävästi tietoa palaverin osallistujista, agendasta ja tavoitteista. Palavereissa tulisi välttää ammattisanastoa, ja avata käsitteet arjen tasolle. Tavoitteet tulisi asettaa yhdessä, ja miettiä konkreettisella tasolla miksi asioita tehdään. (Lahtinen, 2016) On myös huomionarvoista, että osallisuutta on myös halutessaan olla osallistumatta, jos tämä on aidosti asiakkaan oma tahto.

3.4 Osallisuus tukiperhetoiminnassa

Tukiperhetoiminnassa tuettavien lasten vanhempien osallisuuden kokemukseen liittyy oleellisesti kolme toimijaa: Vanhemmat, tukiperhe ja sosiaalityöntekijä (Kuva 1). Tutkimuksessa perehdytään myös siihen, tarvitaanko osallisuuden kokemukseen välttämättä hyvää yhteistyötä kaikkien kolmen toimijan kesken, vai toteutuuko osallisuuden kokemus jo esimerkiksi vanhemman ja tukiperheen välillä.

Tuettavan vanhemman osallisuuden kokemus vaatii myös omaa aktiivisuutta. Osallisuuden kokemukseen vaikuttaa halu tutustua tukiperheeseen ja toimia kasvatuksellisessa yhteistyössä lapsen etua ajatellen.

Kuva 1. Tukiperheprosessin kolme toimijaa.

Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijä on omalta osaltaan tärkeässä roolissa osallisuuden kokemuksen ja yhteistyön rakentumisessa sosiaalityöntekijän ja vanhemman välillä tukiperhetoiminnassa. Työntekijän ja vanhempien välisen suhteen toimivuudessa oleellista on henkilöstön pysyvyys, sillä vuorovaikutuksen syntyminen on haastavaa, mikäli sosiaalityöntekijä vaihtuu usein. Toisaalta itseään koskevan tiedon kuuleminen ja siihen vaikuttaminen, kokemus kuulluksi tulemisesta ja vakavasti otettavana toimijana oleminen vahvistavat osallisuuden kokemusta. (Kiljander, 2016, ss. 13–14) Vanhemman osallisuutta tukiperhetyössä voidaan vahvistaa ottamalla vanhempi mukaan esimerkiksi dokumentointiprosessiin. Asiakkaan mukaan ottaminen voi lisätä vanhemman osallisuuden kokemusta ja lisätä luottamusta asioiden oikeellisuudesta ja prosessin toimivuudesta. On myös sosiaalityön ammattilaisen etu, että asiakas on jatkuvasti tietoinen yhdessä sovituista asioista ja tilanteen kuvauksista. (Laaksonen ym., 2011, ss. 41–42)

Opinnäytetyöni rajauksessa on huomion arvoista, että sosiaaalialalla osallisuuteen liittyvät olennaisesti järjestötoimijat. Matalan kynnyksen

toimijuuden on katsottu lisäävän osallisuutta, jonka vuoksi järjestöillä on merkittävä rooli osallisuuden edistämässä. Esimerkiksi järjestöjen tarjoama vertaistukitoiminta on tärkeässä roolissa sosiaalialalla, ja usein järjestöillä on pitkäaikaista osaamista nimenomaan matalan kynnyksen palvelujen tarjoamiseen ja kehittämiseen. (Pyykkönen 2014, ss. 25–26) Usein järjestöjen tarjoama toiminta voi vielä olla huonosti tunnettua sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa, mutta tästä poiketen Pelastakaa Lapset tekee pitkäaikaista ja vankkaa yhteistyötä kaupunkien ja kuntien kanssa esimerkiksi juuri tukiperhetoiminnan puitteissa.

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on toimeentulon ja peruspalveluiden tarjoaminen kansalaisille. Osallisuuden vahvistamisessa ministeriön yhtenä painopisteenä on köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiassa painotetaan ihmisten osallisuuden lisäämistä köyhyyttä ja syrjäytymistä estävänä tekijänä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, n.d.a.) Osallisuutta lisääviä menetelmiä on olemassa runsaasti, mutta tässä opinnäytetyössä keskitytään nykyhetken tutkimukseen, ja rajataan kehitysehdotukset työn ulkopuolelle.

3.5 Osallisuuden kritiikkiä

Osallisuus käsitteenä on herättänyt myös kritiikkiä. Käsitteenä osallisuus on kielellinen konstruktio, jonka yhteys reaalimaailmaan on ainakin osittain teennäinen. Osallisuudesta puhumalla onnistumme välttelemään leimaavaa syrjäytymispuhetta, ja tässä yhteydessä voidaan katsoa olevan kyse vallankäytöstä luokittelemalla ihmisiä käsitteiden kautta joko yhteiskuntaan osallisiksi tai siitä syrjäytyneiksi. Yleistä osallisuuspuheessa on luokittelu ”itseemme” ja ”muihin”. Osallisuuden edistämiseen liittyviä toimenpiteitä kohdistetaan aina tiettyihin yhteiskunnan ryhmiin, jotka on nimetty erilaisin termein: esimerkiksi riskiryhmät, haavoittuvassa asemassa olevat, syrjäytymisvaarassa olevat ja jo syrjäytyneet. Tässä tarkasteltavassa on ainakin teoriassa vaara, että yhteiskunta määrittelee ulkoa käsin, miten elämää tulee elää. (Raivio ym., 2013, s. 15)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimusmenetelmästä ja aineiston analysoinnista sekä avataan tutkimuksen toteuttamisen vaiheita.

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseksi muotoutui seuraava: Millaisia kokemuksia tuettavien lasten vanhemmilla on osallisuudesta Pelastakaa Lapset ry:n tukiperhetoiminnassa?

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemusta tukiperhetoiminnassa. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa. Tutkimuksen tavoitteena on tutkimustulosten kautta mahdollisesti auttaa tukiperhetoiminnan kehittämisessä yhä enemmän vanhempien osallisuutta huomioivaan suuntaan.

4.2 Aikaisemmat tutkimukset

Tuki- tai sijaisperhetoiminnassa osallisuutta on tutkittu pääasiassa lasten osallisuutena. Pelastakaa Lasten tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemusta ei ole aiemmin tutkittu.

Maija Kiljander (2016) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut vanhempien osallisuutta lastensuojelun sijaishuollossa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sijaishuoltoon sijoitetun lapsen vanhemman kokemuksia osallisuudestaan lapsen sijaishuollon aikana. Tutkimus toteutettiin fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusorientaation suuntaisesti, kokemusta tarkkaan kuvaillen. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, ja Kiljander tarkasteli osallisuutta muun muassa vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tuloksista ilmeni sijoitetun lapsen vanhemman kokemasta osattomuudesta omaan elämään ennen lapsen sijoitusta. Osattomuus tuli esiin muun muassa vaikutusmahdollisuuksien puuttumisena ja yksin jäämisen kokemuksena. Toisena teemana tuli esiin vanhempien osallisuuden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä sijaishuollon aikana. Osallisuuden rakentumisessa korostui sijaishuollon henkilökunnan toiminta kasvatuskumppanin roolissa ja yhteistyö sijaishuollon työntekijöiden ja vanhemman välillä. Tuloksissa merkittävää osallisuuden kokemuksen näkökulmasta oli myös vanhemman kuulluksi tulemisen kokemuksen rakentuminen, jossa työntekijällä on suuri rooli.

Tuire Fjäder ja Tanja Varetto-Schnitter (2014) ovat opinnäytetyössään tutkineet perheiden kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä osallisuuden

kokemuksen kautta. Tutkimuksessa otettiin huomioon sekä vanhempien että lasten näkemykset, jotka on tuloksissa esitetty erikseen. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tulokset osoittivat, että lastensuojelun perhetyö on lisännyt perheiden sisäistä elämönhallintaa, hyvinvointia ja toimintakykyä. Haastatteluista tuli ilmi, että osallisuutta lisää kokemus siitä, että on päässyt konkreettisesti osallistumaan asiakasprosessiin asiakassuunnitelman laatimisen ja tavoitteiden asetannan kautta. Omien mielipiteiden julki tuominen ja kuulluksi tuleminen tunne lisäsi osallisuuden kokemusta, ja avoimuus sekä prosessin eri vaiheiden läpinäkyvyys olivat tärkeässä osassa vanhempien kertomuksissa.

4.3 Tutkimuskohde ja aineiston kuvaus

Tutkimuskohteena on Pelastakaa Lasten tukiperheissä käyvien lasten vanhemmat (myöhemmin ”vanhemmat”). Joukko on hyvin heterogeeninen: muun muassa elämäntilanteet, elämönhallinnan taidot, lastensuojelun mahdollinen asiakkuus ja osallisuus yhteiskunnassa vaihtelevat. Ainoana yhdistävänä tekijänä tutkimuskohteilla on tarve tukiperheelle.

4.4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus on pääpiirteiltään kvalitatiivinen tutkimus, joka valikoitui tutkimusotteeksi, koska tutkimus keskittyy kohderyhmän subjektiivisiin kokemuksiin osallisuudesta tukiperhetoiminnassa. Tutkimuksessa käytettiin rinnalla myös kvantitatiivista dataa ja tulosten analysoinnissa tilastollisia menetelmiä niiltä osin kuin se on mahdollista. Tutkimuksen empiirisessä osassa käytettiin survey-tyyppistä kyselyä.

Survey-tutkimus on kysely- tai haastattelumenetelmällä toteutettu tutkimus, jonka etuna on mahdollisuus kerätä suuri tutkimusaineisto, tarvittaessa anonyymina (Tilastokeskus, n.d.). Survey-kyselyssä haastattelijan vaikutus on pieni, ja anonyymiyden vuoksi se soveltuu hyvin arkaluontoisten asioiden kysymiseen. Toisaalta liian pitkä kysely yleensä pudottaa vastausprosenttia, joten kysymysten tulee olla tarkkaan harkittuja ja tiivistettyjä. Myöskään lisäkysymykset eivät ole mahdollisia, joten tutkimuksen tekijän on tärkeää ottaa huomioon väärinkäsitysten mahdollisuus niin tutkimuksen tekijän kuin vastaajan osalta. (Heikkilä, 2014)

Tutkimuksessa kerättiin kokemukseen perustuvia mielipiteitä tukiperheissä käyvien lasten vanhemmilta. Vastauksilla pyrittiin saamaan kokemuspohjaista tietoa tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemuksesta. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on osallisuuden kokemus, jota tarkastellaan hyvinvointiteorian ja itseohjautuvuusteorian kautta. Kyselylomake laadittiin Allardtin hyvinvointiteoria ja Deci & Ryanin itseohjautuvuusteoria silmällä pitäen.

Kysely (Liite 2) toteutettiin anonyyminä Webropol-nettikyselynä. Anonyymi nettikysely valittiin siitä syystä, että haluttiin saada mahdollisimman rehellisiä kokemuksia tuettavien lasten vanhemmilta. Kritiikkiä tukiperhe-toiminnasta voi olla vaikea antaa omalla nimellä, jos vanhemmalla on pelko siitä, että negatiivisävyiset kommentit vaikuttavat nykyiseen tukiperhesuhteeseen tai tukiperheen saamiseen jatkossa.

Kyselyyn vastattiin yhteisen nettilinkin kautta anonyymisti, eivätkä vastaajan tunnistetiedot tallentuneet minnekään, koska kaikki vastasivat saman linkin kautta. Kohderyhmä tavoitettiin Pelastakaa Lasten kautta. Kyselylomakkeen linkki saatekirjeineen lähetettiin kohderyhmälle Pelastakaa Lasten työntekijän kautta, joten tutkimuksen tekijällä ei ole missään vaiheessa ollut pääsyä vastaajien sähköpostiosoitteisiin tai henkilötietoihin. Webropolissa toteutuvat kaikki uuden tietosuojasetuksen määräykset, ja kaikki kerätty sähköinen aineisto tuhottiin tutkimuksen valmistuttua.

Kysely sisälsi monivalintavaihtoehtojen lisäksi myös avoimia kysymyksiä, ja siihen vastaaminen kesti noin kymmenen minuuttia. Strukturoiduissa kysymyksissä hyödynnettiin Likert-asteikkoa. Pelastakaa Lasten työntekijä tarkasti kyselylomakkeen ennen kyselyn lähettämistä kohderyhmälle. Kyselyyn vastasi yhteensä 28 henkilöä. Kysely lähetettiin 114 henkilölle, joten vastausprosentti oli 24,6 %. Likert-asteikolla olevat monivalintakysymysten vastaukset koottiin aihealueittain yhteen ja analysoitiin kvantitatiivisesti esittäen tutkimustulokset prosentteina ja lukumäärinä.

Avoimet kysymykset ryhmiteltiin teemoittain ja analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Vastauksista etsittiin yhteneväisyyksiä ja toistuvia aihepiirejä, jotka osaltaan vastaavat tutkimuskysymykseen. Teemoittelu on laadullisen tutkimuksen yksi perusmenetelmä, jossa tutkimusaineistosta pyritään hahmottamaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Teemat ovat aiheita, jotka toistuvat tutkimusaineistossa jossakin muodossa. (Jyväskylän yliopisto, 2016) Toisinaan teemat muistuttavat haastattelulomakkeen tai teemahaastattelun runkoa, mutta aineistoa analysoitaessa esiin nousee usein myös uusia teemoja. Onkin tärkeää, että tutkimuksen tekijä analysoi aineistoa ennakkoluulottomasti, ja nostaa esiin myös uudet teemat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

4.5 Reliabiliteetti, validiteetti ja eettisyys

Reliaabeli eli luotettava survey-tutkimus antaa tarkkoja tuloksia ja on toistettavissa ilman että tulokset muuttuvat. Tämä varmistetaan riittävän isolla otoksella ja huolellisella ja virheettömällä tiedonkeruulla ja -käsitteilyllä. Survey-tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on myös tärkeää, että tutkimuskysymys on tarkkaan rajattu ja kyselylomake on hyvin laadittu. (Heikkilä 2014) Tutkimuskysymys pyrittiin pitämään yksinkertaisena, koska osallisuus aiheena on erittäin laaja.

Myös tutkimuksen validiteetti mittaa tutkimuksen luotettavuutta. Validi tutkimus mittaa sitä mitä on tarkoitettu eikä sisällä systemaattisia virheitä. Vastausprosentin on oltava riittävän suuri, että tuloksista voidaan vetää johtopäätöksiä. (Heikkilä 2014) Tässä tutkimuksessa vastausprosentti oli 24,6 %, joten tulokset ovat yleistettävissä.

Tutkimuksen tekoon liittyy keskeisenä eettiset kysymykset. Sosiaalialan tutkimuksissa käsitellään usein arkoja aiheita, joten anonymiteetti on huomioitava erityisen hyvin tutkimusta tehdessä. Myös vuonna 2018 voimaan tullut tietosuojauudistus (GDPR) tiukensi henkilötietojen käsittelyä. Edellä mainituista syistä aineisto päädyttiin keräämään siten, ettei tutkimuksen tekijällä ole missään vaiheessa pääsyä kohderyhmän nimiin, sähköpostiosoitteisiin tai muihin henkilötietoihin. Myöskään vastaajien tiedot eivät tallentuneet Webropol-järjestelmään vastauksen yhteydessä. Näin taattiin täysi anonymiteetti vastaajille. Lisäksi lopullisesta työstä jätettiin pois tieto, miltä alueilta vastaukset on kerätty. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, ja kyselylinkin mukana lähetetyssä saatekirjeessä kerrottiin vapaaehtoisuuden ohella myös tutkimuksen tarkoitus, tutkimusaineiston käyttötarkoitus, tietosuoja-asiat ja tutkijan yhteystiedot. Saatekirjeessä tuotiin esiin, että vastaamalla kyselyyn henkilö antaa suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen.

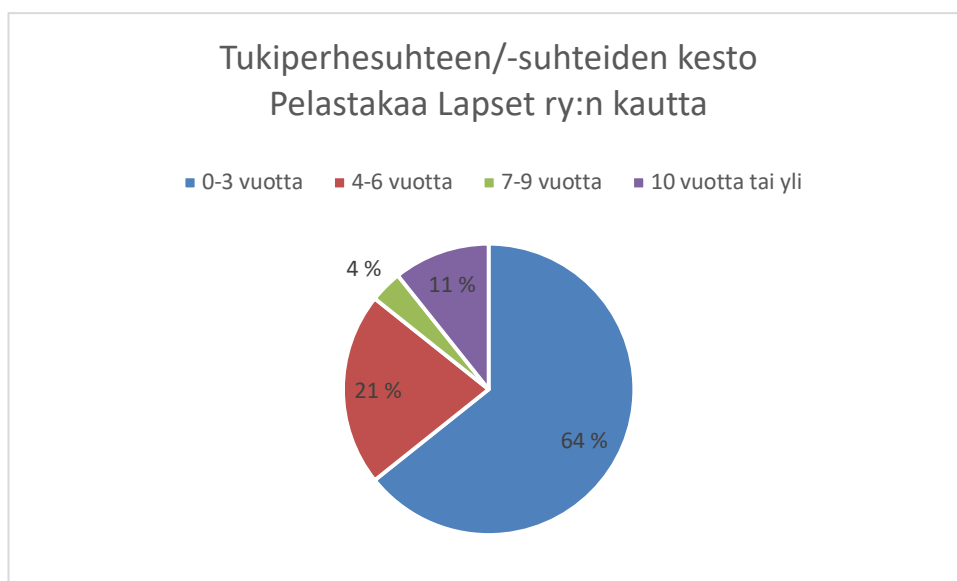
Kyselylomakkeen kysymykset pyrittiin muotoilemaan niin, etteivät ne johdattele vastaajaa tiettyyn suuntaan. Esimerkiksi monivalintakysymyksissä olevia väittämiä kysyttiin sekä positiivisen että negatiivisen kautta, jolloin tuloksia oli mahdollista tarpeen mukaan testata kahden eri kysymyksen kautta. Kyselylomakkeen toimivuus testattiin etukäteen täyttämällä kaksi testivastausta tutkimuksen tekijän ja yhden ulkopuolisen henkilön toimesta. Nämä vastaukset poistettiin järjestelmästä ennen analyysivaihetta. Analyysissa vastaukset pyrittiin käsittelemään neutraalisti, ilman että tutkimuksen tekijä asetti vastauksille ennako-odotuksia. Aineistosta poimittiin toistuvia sanoja tai teemoja, joita yhdisteltiin sen mukaan, miten ne aineistossa toistuivat.

5 TULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia tuettavien lasten vanhemmilla on osallisuudesta Pelastakaa Lasten tukiperhetoiminnassa. Vastaajia on 28 henkilöä, joten selkeyden vuoksi tulokset esitetään pääsääntöisesti prosenttien sijaan kappalemääränä. Luvussa avataan tutkimuksessa esiin nousseita teemoja tarkemmin.

5.1 Taustatiedot

Anonymiteetin vuoksi kyselyssä ei tiedusteltu vastaajien sukupuolta, ikää tai muita vastaajan perhettä tai lasta yksilöiviä tekijöitä. Ainoastaan tukiperhesuhteen kesto ja tuettavalla perheellä ollut tukiperheiden määrä kysyttiin (Kuvio 2). Vastaajista enemmistöllä, 18:lla vastaajalla, oli ollut tukiperhe Pelastakaa Lasten kautta 0–3 vuotta. Kuudella vastaajalla oli ollut tukiperhe 4–6 vuotta, yhdellä vastaajalla 7–9 vuotta ja kolmella 10 vuotta tai enemmän.

Kuvio 2. Tukiperhesuhteen/-suhteiden kesto Pelastakaa Lapset ry:n kautta.

Taustatiedoissa selvitettiin myös tukiperheiden määrää, joka perheellä on ollut Pelastakaa Lasten kautta. Vain yhdellä vastaajalla oli ollut enemmän kuin yksi tukiperhe.

5.2 Osallisuuden teemat

Monivalintakysymysten vastaukset jaoteltiin aihealueittain yhteen hyvinvointiteoriaa ja itseohjautuvuusteoriaa sivuten, ja osallisuuden kokemusta tarkasteltiin esiin nousseiden teemojen kautta. Avoimista kysymyksistä poimittiin vastaavasti olennaisia, tutkimuskysymykseen vastaavia asioita.

Vastauksista nousi esiin viisi keskeistä aihetunnistetta: tasa-arvo, kunnioitus, yhteisöllisyys, luottamus ja pysyvyys. Tuloksissa on niputettu näitä teemoja yhteen sen mukaan, miten ne toistuvasti vastauksissa yhdistyivät. Lisäksi on huomioitu rakenteelliset ja hallinnolliset tekijät, jotka pitävät sisällään yhteistyön Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän kanssa. Johtopäätöksissä nivotaan vielä aihetunnisteet yhteen suhteessa hyvinvointiteoriaan ja itseohjautuvuusteoriaan.

5.3 Vanhempien osallisuuden kokemukset tukiperhetoiminnassa

Tässä luvussa käsitellään vanhempien osallisuuden kokemuksia tukiperhetoiminnassa viiden esiin nousseen teeman näkökulmasta. Sitaatit ovat suoria lainauksia tutkimusaineistosta.

5.3.1 Tasa-arvo ja kunnioitus

Aineistosta oli huomattavissa, että vanhemmat kokivat pääsääntöisesti suhteen tukiperheen kanssa kunnioittavaksi puolin ja toisin. Tulosten mukaan 20 vastaajaa koki olevansa tukiperheen kanssa saman arvoinen. Kaksi vastaajaa koki joskus olleensa eriarvoinen tukiperheeseen verraten. Vastaajista 24 koki, että tukiperheen vanhemmat suhtautuvat vanhempaan ja hänen perheeseensä arvostavasti. 21 vastaajan mielestä tukiperhe kunnioittaa hänen tapaansa olla vanhempi. Toisaalta neljää vastaajaa jännitti joskus olla yhteydessä tukiperheeseen. Jännittämisen syytä ei tullut vastauksissa ilmi, ja se voi mahdollisesti liittyä esimerkiksi tietyn toivotun tukiperheviikonlopun toteutumiseen.

--yleisesti ottaen kuitenkin mutkattomat välit ja jutellaan lapsen asioista ja muustakin vienti- ja noutotilanteissa, ja koen kyllä tulevani kuulluksi siinä, vaikka joistain asioista tukiperhe on eri linjoilla kuin minä... mutta nämä asiat tulevat oikeastaan ilmi enemmän rivien välistä ja lapsen kertomana, ja silloinkin voi tietysti kyseenalaistaa kertooko lapsi aina ihan sen absoluuttisen totuuden, näin ei aina nimittäin ole.

5.3.2 Yhteisöllisyys, luottamus ja pysyvyys

Yhteisöllisyyden toteutumista selvitettiin kysymällä yhteistyön toimivuudesta vanhemman ja tukiperheen välillä. Kysyttäessä vanhempien kokemuksia yhteistyöstä tukiperheen kanssa, haluttiin selvittää yhteistyön toteutumista käytännössä ja vuorovaikutuksen toimivuutta. Kokemukset olivat pääsääntöisesti positiivisia. Onnistunutta yhteistyötä kuvattiin esimerkiksi kehityskaarena, johon on tukiperhesuhteen aikana sisältynyt myös haasteita:

--Perheen kanssa on voinut puhua, vaikeistakin ongelmista, mitä oli välillämme alkuajoina. Tärkeää oli, ettei kumpikaan suuttunut. Eli tukiperheessä osattiin puhua vaikeistakin asioista. Nyt heistä on tullut koko perheellemme läheisiä.

Kysyttäessä vanhempien tyytyväisyyttä omaan tukiperheeseen, 26 vastaajaa kertoi olevansa tyytyväisiä nykyiseen tukiperheeseen. Kaksi vastaajaa ei osannut tai halunnut vastata kysymykseen, ja tyytymättömiä vastauksia ei ollut yhtään. Kysymykseen liittyi myös vapaasanakenttä, johon pyydettiin perustelua vastaukseen. Kriittisiä kommentteja tuli verrattain vähän.

--Ekat kaksi perhettä olivat pettymys.

--Suurimmaksi osaksi olen tyytyväinen, mutta perheessä on myös sellaisia tapoja/käytäntöjä, joista en itse niin pidä, tai itse tekisin toisin.

Huonojen tukiperhekokemusten taustoista ei tässä tutkimuksessa saatu yksityiskohtaisempaa taustatietoa, mutta vastauksista voi päätellä, että epäsoviviksi koettuja tukiperheitä on mahdollisesti Pelastakaa Lasten toimesta vaihdettu toisiin. Toisaalta kriittisemmätkin vastaajat ovat loppujen lopuksi tyytyväisiä toimintaan, koska kaikki vastaajat kertoivat olevansa tyytyväinen tukiperhetoimintaan kokonaisuudessaan.

--Eivät kuitenkaan ole niin suuri asia tai kynnyskysymys... olen ajatellut että kysymys on yhdestä viikonlopusta kerrallaan, joten kaikki ei ole niin nökönuukaa eikä kaikesta tarvitse olla 100 % samoilla linjoilla.

Vastauksissa nousi esille myös näkökulma, ettei vanhemmillä pääsääntöisesti ole tarvetta osallistua tukiperheviikonloppujen sisältöä koskevaan päätöksentekoon, vaan he luottavat tässä asiassa tukiperheiden arviointikykyyn.

--Oikeasti en vaikuta millään tapaa tukiperheessä vietetyn ajan tapahtumiin, sillä koen

että minun ei tarvitse, enkä myöskään halua puuttua tekemisiin lainkaan. Lapsilla on kivaa tukiperheessä, sillä siellä on tarjolla uusia ja erilaisia juttuja verrattuna kotitekemisiin!

Luottamuksen teema pitää sisällään myös tunteen siitä, että lapsi tai lapset ovat saaneet lisää turvallisia aikuisia elämäänsä. Kun vanhempi kokee tukiperheen vastuullisena ja luotettavana, on omasta ajasta mahdollista nauttia täysipainoisesti. Vastaajista 26 koki luottavansa tukiperheeseen, ja loput kaksi vastaajaa eivät osanneet tai halunneet vastata kysymykseen. Kielteisiä vastauksia tähän kysymykseen ei tullut yhtään. Luotettavuutta kuvattiin käytännön tasolla hyvänä ja läpinäkyvänä yhteydenpitona, arvo maailman jakamisena, ja tunteena siitä, että lapsi menee tukiperheeseen aina mielellään. Myös tukiperheen sitoutuminen lisää luottamuksen tunnetta, vaikka tukiperheessäkin voidaan parhaillaan elää ruuhkavuosia ja kiireistä lapsiperhearkea. Yksi vastaaja totesi luottamusta kasvattavan tieto siitä, että tukiperheessä huomioidaan, jos lapsen elämässä on jotain erityistä meneillään, esimerkiksi lapsen etävanhemman tapaamisen peruuntumisen aiheuttama pettymys.

Luottamus voi näyttäytyä myös kokemuksena toiminnan joustavuudesta. Konkreettisesti asia näyttäytyy tukiperheviikonloppujen yhdessä sopimisesta, ja onko tukiperheellä halua järjestellä mahdollisuuksien mukaan tiettyä toivottua viikonloppua. Kysyttäessä vastaajan mielipiteisiin ja ehdotuksiin suhtautumista tukiperheessä, puolet vastaajista toi esille mahdollisuuden vaikuttaa tukiperheikäntien ajankohtaan. 25:n vastaajan mukaan tukiperheviikonloppujen aikataulut sovitaan yhdessä vanhemman ja tukiperheen kesken. Loput kolme vastaajaa olivat lähes samaa mieltä.

--Myöskin kellonaikoja saan ehdottaa ja ne sopivat heille usein. Myöskin keskustelemme avoimesti lasten tekemisistä ja jos tyttärelläni on tulossa kokeet, he voivat auttaa kokeisiin harjoittelussa.

Yhteisöllisyyden teeman alla on oleellisena elementtinä myös yhtenäinen linja lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa. Vastaajista 24 koki voivansa keskustella tukiperheen kanssa avoimesti lapsen/lasten kasvatukseen liittyvistä asioista. Loput neljä eivät osanneet tai halunneet vastata, eikä kielteisiä vastauksia ollut yhtään.

--Käymme usein läpi asioita mitkä ovat tärkeitä lapselleni ja mitkä ovat minulle tärkeitä kasvatuksessa. Toki haluan että lapseni saa tukiperheessä erilaista mallia ja he tietävät sen.

--Tukiperheessä on ollut vähän löysemmät säännöt kuin itselläni, ja se on aiheuttanut vähän harmia (...) Toivoin, ettei tiettyjä asioita

sallittaisi, ja tukiperhe otti toiveeni heti asiakseen ja he olivat hienosti varautuneet seuraavalla kerralla eli suunnitelleet rauhallisempia leikkejä ja toimia.

--Lapseni oli käynyt tukiperheen lapseen käsiksi ja raapinut tätä. Nyt kun vein lapseni tukiperheeseen viikko sitten, juttelimme keittiön pöydän ääressä vielä tästä tilanteesta ja tukiperheen vanhemmat kävivät yhdessä meidän ja lastensa kanssa läpi sääntöjä miten tulee käyttäytyä, ei saa käydä toiseen käsiksi ja mitä voisi tehdä jos leikkikaveri alkaa liiaksi ärsyttää.

Toisaalta luottamukseen kasvatusasioissa kuuluu molemminpuolinen jousto, joka voi olla esimerkiksi kasvatusmenetelmiin liittyvien erimielisyyksien ratkomista, ja kuten eräs vastaaja totesi, joustoa vaaditaan myös vanhemman puolelta:

--Voi positiivinen vastaanotto sitäkin tarkoittaa, että minut on kuultu ja huomioitu, mutta päädytään silti ratkaisuun, jossa perhe tekee tavaltaan, ja minä omallani. Se toimii joissakin asioissa – eikä siitä tule silloin ongelmaa.

Tukiperhesuhteen pysyvyys nousi toistuvasti esille vastauksissa, ja se voidaan nähdä osallisuuden kokemusta lisäävänä tekijänä. Eräs vastaaja kertoo tukisuhteen kestäneen liki kymmenen vuotta, ja naapurikuntaan muuttosta huolimatta tukisuhde jatkuu edelleen. Toinen vastaaja kertoo, että tukiperheen vanhemmat jatkavat edelleen jaetusti lapsen tukiperheenä avioerosta huolimatta. Nämä kokemukset olivat vanhemmille erittäin tärkeitä, ja niistä kerrottiin jopa liikuttunein sanamuodoin.

5.3.3 Rakenteelliset ja hallinnolliset tekijät

Tukiperhetoiminnan onnistumiseen ja vanhemman osallisuuden kokemukseen vaikuttavat omalta osaltaan myös vanhemman kokemukset yhteistyöstä Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän kanssa. Näitä kuvataan rakenteellisina ja hallinnollisina tekijöinä.

Kysyttäessä vanhempien ja Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän välisestä yhteistyöstä, koettiin suhde sosiaalityöntekijään asiallisena ja omat vaikuttamismahdollisuudet riittävinä. Kysyttäessä tavoitteiden asettamisesta tukiperhetoiminnalle, 18 vastaajaa oli mielestään täysin mukana asettamassa tavoitteita tukiperhetoiminnalle. Kuusi vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä, ja vain yksi vastaaja epäili omaa osallistumistaan. 22 vastaajaa koki osallistuvansa päätöksentekoon tukiperhepalaverissa, kolme vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä osallistumisestaan. 17 vastaajaa koki, että

hänen mielipiteensä on näkynyt Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän tukiperhepalaverissa kirjaamissa muistiinpanoissa. Seitsemän vastaajaa oli jokseenkin samaa mieltä mielipiteensä näkyvyydestä, loput vastaajat eivät olleet samaa eikä eri mieltä, tai vaihtoehtoisesti eivät osanneet tai halunneet vastata kysymykseen. 22 vastannutta vanhempaa oli täysin samaa mieltä, että heidän ja Pelastakaa Lasten sosiaalityöntekijän ajatukset lapsen tai lasten parhaasta kohtaavat. Yksikään vanhempi ei vastannut tähän kysymykseen kielteisesti.

--Oman kunnan kanssa tukiperheasioista sopiminen on byrokraattista ja kankeaa. Pelan kanssa homma toimii.

5.4 Vanhempien palaute tukiperhetoiminnasta ja kehitysehdotukset

Kyselyn lopuksi kysyttiin, mitä vanhemmat toivoisivat tukiperheeltä, jos he saisivat toivoa ihan mitä tahansa. Tuloksista kävi ilmi, että vanhemmat ovat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä nykyiseen tukiperheeseensä. Avoi-meen kysymykseen tuli yhteensä 17 vastausta, joista 12 vastaajaa ei haluaisi muuttaa nykyisessä tukiperheessään tai tukiperhetoiminnassa mitään. Lopuilla viidellä vastaajalla oli kehitysehdotuksia, mutta näistäkin kolme vastaajaa pitäisi nykyisen perheensä, ja kehitysehdotukset koskivat tukiperheviikonloppujen kestoa tai tiheyttä. Yksi vastaaja toivoi yhteistä tekemistä tukiperheen kanssa esimerkiksi jossain lomapaikassa tai tapahtumassa. Vain kaksi seitsemästätoista vastaajasta toivoi unelmiensa tukiperheeseen jotain konkreettista muutosta. Yksi vastaaja toivoi tukiperheeseen miestä, koska lasten isä ei ole juurikaan mukana lasten elämässä, ja lapset kaipaivat miehen mallia. Toinen vastaaja toivoisi tukiperheen asuvan nykyistä lähempänä, koska tukiperheeseen on 45 minuutin ajomatka.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksessa kerättiin kokemuksia Pelastakaa Lasten tukiperheissä käyvien lasten vanhempien osallisuuden kokemuksista. Tutkimustuloksissa esiin nousseet teemat mukailevat Allardtin hyvinvointiteorian ja Decin ja Ryanin itseohjautuvuusteorian keskeisimpiä osallisuuteen liittyviä osa-alueita. Teemoista tasa-arvo ja kunnioitus kuvaavat tukiperhetoiminnan merkitystä vanhemmalle - Allardtin termin ”Being”. Aineiston pohjalta voi päätellä, että merkityksellisyydestä seuraa voimaantuminen asiakasprosessin aikana, kun toiminnan kautta vanhempi saa onnistumisen ja hyväksymisen kokemuksia: ”minä kelpaan vanhempana”.

Tutkimuksessa esiin nostetuista teemoista kolme muuta - yhteisöllisyys, luottamus ja pysyvyys - näkyvät myös Allardtin ”Loving”-aspektissa, jossa luottamus ja yhteistyö toimijoiden kesken korostuvat. Yhteisöllisyyden merkitys näkyy myös Decin ja Ryanin itseohjautuvuusteoriassa, jossa yksilöllä nähdään olevan tarve säilyttää ja kehittää läheisiä ihmissuhteitaan. Tukiperheprosessissa luottamusta näyttää lisäävän tai estävän vuorovaiikutuksen laatu ja toteutuminen.

Toisaalta Decin ja Ryanin itseohjautuvuusteorian osa-alueista erityisesti omaehtoisuus ja yhteisöllisyys näkyvät tuloksissakin esiin nousseissa luottamuksen ja yhteisöllisyyden teemoissa, jotka ovat konkreettisesti esimerkiksi yhdessä sopimista vanhemman ja tukiperheen välillä. Sopiminen voi koskea esimerkiksi tukiperheviikonloppujen ajankohtia tai lapsen kasvatukseen liittyviä rajanvetoja. Vanhemmat ovat pystyneet osallistumaan tukiperhetoimintaa koskevaan päätöksentekoon esimerkiksi tukiperhevalintaa tehtäessä ja tukiperheprosessin edetessä palavereihin osallistumalla ja omia näkökulmia esiin tuomalla. Itseohjautuvuusteorian kyvykkyyks tulee ilmi siinä, että vanhempi kokee olevansa aktiivinen ja tasa-arvoinen toimija tukiperheprosessissa. Yhteisöllisyyden tarve Decin ja Ryanin teoriaan niivoen tyydyttyä tasa-arvon kokemuksena ja tuen saannin kautta onnistumisen tunteena omassa vanhemmuudessa. Huomioitavaa on myös vastauksissa näkyvä aktiivinen toimijuus, ja hyväksyty joustavuus puolin ja toisin: toisinaan joustoa vaaditaan myös vanhemman puolelta tukiperheen suuntaan.

Hyvinvointiteorian mukaisesti vanhemman saamaa konkreettista tukea – Allardtin ”Having” – on kuvattu rakenteellisina ja hallinnollisina tekijöinä. Tutkimuksesta käy ilmi, että osallisuuden kokemukselle on oleellista konkreettisen tuen ohella vanhemman toimijuus tukiperheprosessissa, jota Deci ja Ryan kuvaavat kyvykkyytenä ja omaehtoisuutena, ja Allardt tekemisenä, ”Doing”.

Yhtymäkohtana Fjäderin ja Varetto-Schnitterin (2014) tutkimukseen voi nähdä osallisuuden kokemuksen muotoutumisen palvelujärjestelmässä konkreettisen asiakasprosessiin osallistumisen kautta. Tuettavien lasten vanhemmat kokivat olevansa osallisia Pelastakaa Lasten tukiperheprosessissa muun muassa olemalla mukana tavoitteiden asetannassa ja asiakas-suunnitelman laatimisessa. Myös kuulluksi tulemisen tunne ja kokemus yhteistyön avoimuudesta oli yhteneväinen tulos tutkimuksien välillä. Myös Kiljanderin (2010) tutkimuksessa osallisuuden kokemus rakentui yhteistyöstä ammattihenkilöiden kanssa. Vaikka tässä tutkimuksessa tukiperheet eivät ole sosiaalialan ammattihenkilöitä, voidaan silti nähdä yhteneväisyyksiä. Kiljanderin tutkimuksen kohderyhmä poikkeaa tämän tutkimuksen kohderyhmästä siten, että Kiljander on tutkinut sijaishuoltoa, joka pääsääntöisesti ei ole vanhemman toivoma tilanne. Vaikka vanhemman suhde tukiperhetoimintaan on pääsääntöisesti ”positiivisempi”, voidaan siitä huolimatta nähdä yhtäläisyyksiä osallisuuden kokemuksissa. Kasvatusvastuun jakaminen voi voimaannuttaa, jos vanhemmat ja tukiperheet ovat usein yhdessä sopineet esimerkiksi säännöistä ja rajoista, joita lapsen kohdalla on tarpeen noudattaa. Vanhempi voi saada vahvistavan kokemuksen omaan vanhemmuuteensa, kun tukiperheen ja sosiaalityöntekijän kanssa on yhteinen päämäärä lapsen asioiden suhteen.

Tutkimus osoitti, että tuettavien lasten vanhemmat ovat yleisesti ottaen erittäin tyytyväisiä Pelastakaa Lasten järjestämään tukiperhetoimintaan. Varsinaisia konkreettisia kehityskohteita nousi esiin verrattain vähän, joten voidaan päätellä, että tuettavien lasten ja tukiperheiden yhdistäminen on onnistunut pääsääntöisesti hyvin. Jatkossakin on tärkeää kiinnittää huomiota tukiperheprosessin käynnistämiseen onnistuneesti. Tukiperhekoulutuksissa voisi mahdollisesti paneutua entistä enemmän vanhemman kohtaamiseen ja osallisuuden tukemiseen. Myös alati lisääntyvä digitalisaatio voisi tarjota työkaluja osallisuuden kokemuksen lisäämiseen esimerkiksi Pelastakaa Lasten ylläpitämänä portaalina, jossa tukiperhe ja vanhempi voisivat halutessaan yhteisen salasanan takana vaihtaa valokuvia ja lasten kuulumisia tietoturvallisesti. Onnistunut yhteistyö voidaan nähdä kehityskaarena, johon on voinut sisältyä haasteitakin. Haasteiden selättäminen yhdessä tukiperheen kanssa kasvattaa kokemusta yhteisestä päämäärästä ja lisää osallisuuden tunnetta luottamuksen kautta.

Tutkimus osoittaa, ettei tukiperhetoiminnassa ole kysymys vain oman ajan saamisesta säännöllisesti, vaan parhaimmillaan se vahvistaa vanhemmuutta ja tukee monipuolisesti vanhemman jaksamista. Tukiperheissä käyvien lasten iäkiä ei tutkimuksessa kysytty, mutta tuloksista kävi ilmi, ettei yhteydenpito vanhemman ja tukiperheen välillä ole vähentynyt lapsen tai lasten kasvaessa. Toimivan yhteistyön voidaan katsoa olevan oleellinen osa vanhemman osallisuuden toteutumista koko tukiperheprosessin kaaren ajan.

Osallisuus on erittäin laaja teema, ja on tärkeää muistaa, millaisin rajauksin aihetta halutaan käsitellä. Osallisuuden teemaan nivoutuu lukematon määrä asioita, ja lähes huomaamattaan saattaa ajautua uusille,

mielenkiintoisille poluille. Tutkimuksessa keskityttiin käsittelemään tuettavien lasten vanhempien osallisuuden kokemusta. Eri tavoin tuettavien lasten vanhempien osallisuuden kokemuksia on tutkittu vielä verrattain vähän, joten jatkotutkimusideana esitän tuettavan vanhemman ja sosiaalityöntekijän välisen yhteistyön dokumentaation kautta, osallisuuden näkökulmasta.

LÄHTEET

Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Allardt, E. (1989). *An Updated Indicator System: Having, Loving, Being*. Nide 48. Working Papers. Helsinki: University of Helsinki.

Deci, E. & Ryan, R. (2000a). *Self-Determination Theory and The Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-Being*. New York: University of Rochester.

Deci, E. & Ryan, R. (2002). *The Handbook of Self-Determination Research*. New York: University of Rochester.

Deci, E. & Vansteenkiste, M. (2004). *Self-Determination Theory and Basic Need Satisfaction. Understanding Human Development in Positive Psychology*. New York: University of Rochester.

Fjäder, T. & Varetto-Schnitter, T. (2014). *Perheiden kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä*. Opinnäytetyö. Sosionomi YAMK. Metropolia ammattikorkeakoulu. Haettu 1.9.2019 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014120117634>

Heikkilä, T. (2014). Kvantitatiivinen tutkimus. Haettu 1.11.2019 osoitteesta <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Heikkinen, J. (2019). Opinnäytetyö. Sähköpostiviesti tekijälle 1.7.2019.

Heino, T., Eronen, T., Kataja, K., Kestilä, L., Känkänen, P., Paananen, R., Pösö, T., Rainio, A. (2013). Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 50–68.

Hänninen, S. (2016). *Rakasta, kärsi ja uskalla. Ryhdyin sijaisäidiksi*. Helsinki: Kirjapaja.

Jelli. (2017). Osallisuus-sanastoa. Haettu 1.6.2017 osoitteesta <http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuusaineistoa/osallisuus-sanasto/>

Juntti, M. (2012). Tukiperhe auttaa rankkojen elämänvaiheiden yli. *Yle Kotimaa* 22.11.2012. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-6386066>

Jyväskylän yliopisto. (2016). Teemoittelu. Jyväskylän yliopiston Koppa. Haettu 26.2.2019 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kallio, K., Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J. (2013). Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 69–87.

Karlsson, L. (2005). Tie osallisuuteen. Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Teoksessa T. Stenius & L. Karlsson (toim.) *Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, ss. 8–9.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. (2006). *Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen*. Oppaita 63. Haettu 25.10.2017 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77944/OPA2006_063_Stakes.pdf?sequence=1

Kemp, S., Marcenko, M., Hoagwood, K. & Vesneski, W. (2009). Engaging Parents in Child Welfare Services. Bridging Family Needs and Child Welfare Mandates. *Child Welfare* 88(1), ss. 101–126.

Kiljander, M. (2016). *Vanhempien osallisuus lastensuojelun sijaishuollon aikana – fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto. Haettu 7.3.2019 osoitteesta <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62386>

Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala M., Sahala, H., Kärki, J. & Jäppinen, A. (2011). *Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lahtinen, P. (2016). Like me. Lastensuojelun asiakkaiden osallisuutta kehittävää foorumi. Haettu 23.5.2019 osoitteesta http://www.profiam.fi/profiam/application/files/8514/8048/7118/Profiam_LikeMeFoorumi_Yhteen_veto.pdf

Laitinen, M. & Niskala, A. (2013). Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa M. Laitinen & A. Niskala (2013) toim. *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, ss. 9–16.

Lastensuojelun Keskusliitto (n.d.). Osallisuus arjessa. Haettu 7.3.2019 osoitteesta <https://www.lskl.fi/blogi/osallisuus-arjessa-kuuntele-lastensuojelun-asiakkaana-olevaa-lastaja-nuorta/>

Lewis, L. K. (2006). Collaborative interaction. Review of communication scholarship and research agenda. *Communication Yearbook* 30, ss. 197–247.

Muukkonen, T. (2009). Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, ss. 133–143.

Nivala, E. & Ryytänen, S. (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013(14)*, ss. 9–28.

Osallisuushanke Salli. (2014). Osallisuuden jäljillä. Haettu 8.8.2017 osoitteesta <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/osallisuuden-jaljilla-verkko-versio-pakattuna-16052014.pdf>

Pelastakaa Lapset ry. (n.d.). Tukiperhe – Uusia ihmissuhteita ja turvallisuutta lapselle. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tyomme-kotimaassa/tukiperheet/>

Perälä, M., Halme, N. & Kanste, O. (2013). Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 121–134.

Pohjola, A. (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 19–74.

Pyykkönen, A. (2014). Oivalluksesta osallisuuteen. Teoksessa A. Jämsen & A. Pyykkönen (toim.) *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, ss. 22–28.

Raivio, H. & Karjalainen J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa T. Era (toim.) *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ss. 12–34.

Ryan, R. & Deci, E. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry* 2000(11), ss. 227–268. Haettu 27.6.2019 osoitteesta https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_DeciRyan_PIWhatWhy.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Teemoittelu. Kvali-MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 26.2.2019 osoitteesta . https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Self-Determination Theory (n.d.) Haettu 7.5.2019 osoitteesta <http://selfdeterminationtheory.org/theory/>

Sinkkonen, J. (2015). Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Duodecim, s. 148–164.

Sosiaalihuoltolaki. (2014). Haettu 20.12.2017 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2016). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Haettu 28.8.2017 osoitteesta <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (n.d.a). Osallisuuden edistäminen. Haettu 8.8.2017 osoitteesta <http://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (n.d.b). Edistetään terveyttä ja hyvinvointia ja vähennetään eriarvoisuutta. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <http://stm.fi/hankkeet/terveys-ja-hyvinvointi>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (n.d.c). Lastensuojelu. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <http://stm.fi/lastensuojelu>

Särkelä-Kukko, M. (2014). Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa A. Jämsen & A. Pyykkönen (toim.) *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, s. 34–50.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2016). Osallisuuden osatekijät. Haettu 14.8.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2017). Syrjäytyminen ja osallisuus. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/elinolot/syrjaytyminen-ja-osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2019). Asiakkaat ja osallisuus. Haettu 7.3.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/asiakkaat-ja-osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (n.d.). Osallisuus lastensuojeluasiassa. Haettu 7.3.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus/osallisuus-lastensuojeluasiassa>

Tilastokeskus. (n.d.). Survey-tutkimus. Haettu 1.11.2019 osoitteesta https://www.stat.fi/meta/kas/survey_tutkimus.html

Tilastokeskus. (2011). Pienituloisuuden, köyhyyden ja syrjäytymisen mit-tareista. Haettu 28.8.2017 osoitteesta http://www.stat.fi/til/tjt/2009/02/tjt_2009_02_2011-01-26_kat_005_fi.html

Törrönen, M. (2012). *Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus.

Törrönen, M., Borodkina, O., Samoylova, V. & Heino, E. (2013). *Empowering Social Work: Research & Practice*. Kotka: Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, Kotka Unit.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2012). Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Haettu 28.8.2017 osoitteesta https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Vierula, T. (2016). Lastensuojelun asiakirjakäytäntöjen tahattomat seuraukset vanhempien kokemina. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Juvenes Print, ss. 272–298.

Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. & Tapio, N. (2010). Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) *Kohtaamisia lapsiperheessä. Menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja, ss. 9–59.

Vuorenmaa, M. (2016). *Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 2134. Haettu 28.8.2017 osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98335/978-952-03-0019-7.pdf?sequence=1>

SAATEKIRJE

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta Hämeenlinnasta, ja teen opinnäytetyötäni Pelastakaa Lapset ry:n tukiperheessä viettävien lasten vanhempien kokemuksista.

Kutsun sinut mukaan vastaamaan oheiseen nimettömään kyselyyn Webropolissa x.x. mennessä. Vastaaminen on vapaaehtoista, eikä vastauksista voi päätellä henkilöllisyyttäsi. Käsittelem vastaukset luottamuksellisesti, ja hävitän aineiston tutkimuksen valmistuttua. Hämeen ammattikorkeakoulu on tehnyt Webropolin kanssa tietosuojasetuksen mukaiset sopimukset.

Saaduista tuloksista raportoidaan opinnäytetyössäni, joka julkaistaan Theseuksessa. Vastaamalla tähän kyselyyn annat suostumuksesi opinnäytetyöhön osallistumiseen. Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa Pelastakaa Lapset ry:tä. Suurin osa kysymyksistä on monivalintakysymyksiä, joihin voit valita valmiin vastausvaihtoehdon. Vastaamiseen menee aikaa noin 10 minuuttia.

Vastauksesi on erittäin arvokas, ja auttaa tukiperhetoiminnan kehittämistyössä.

Ystävällisin terveisin,

Soila Saranko
soila1500@student.hamk.fi

KYSELYLOMAKE

Meillä on ollut tukiperhe tai tukiperheitä Pelastakaa Lapset ry:n kautta

- 0 - 3 vuotta
 4 - 6 vuotta
 7 - 9 vuotta
 10 vuotta tai yli

Montako eri tukiperhettä teillä on tai on ollut Pelastakaa Lapset ry:n kautta?

- 1
 2
 3 tai enemmän

Mikäli tukiperheitä on tai on ollut enemmän kuin yksi, vastaa kyselyn seuraaviin kysymyksiin vain yhtä tiettyä tukiperhettä ajatellen.

Olen tyytyväinen tukiperhetoimintaan kokonaisuudessaan.

- Kyllä
 Ei
 En osaa / halua vastata

Perustelisitko miksi olet / et ole tyytyväinen tukiperhetoimintaan kokonaisuudessaan?

Olen tyytyväinen omaan tukiperheeseemme.

- Kyllä

	5	4	3	2	1	0
Nykyinen tukiperheemme on juuri oikea meille	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tukiperhe vastaa hyvin siihen tarpeeseen, johon se on perheelleni myönnetty	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Mielipiteisiini ja ehdotuksiini suhtaudutaan positiivisesti tukiperheessämme

- Kyllä
 Ei
 En osaa / halua vastata

Jos vastasit edelliseen kysymykseen KYLLÄ:

Kerro omin sanoin tilanteesta, jossa mielipiteesi tai ehdotuksesi sai positiivisen vastaanoton.

Jos vastasit edelliseen kysymykseen EI:

Kerro omin sanoin tilanteesta, jossa mielipiteeseesi tai ehdotukseesi ei suhtauduttu myönteisesti.

Voin keskustella tukiperheemme kanssa avoimesti lapsemme/lastemme kasvatukseen liittyvistä asioista.

- Kyllä
 Ei
 En osaa / halua vastata

Jos vastasit edelliseen kysymykseen KYLLÄ:

Kerro esimerkki tilanteesta, jossa kävitte tukiperheen kanssa yhdessä läpi lapsenne/lastenne kasvatukseen liittyvää asiaa myönteisessä hengessä.

Jos vastasit edelliseen kysymykseen EI:

Kerro esimerkki tilanteesta, jonka vuoksi koet ettette voi keskustella avoimesti lapsenne/lastenne

kasvatukseen liittyvistä asioista.

Luotan tukiperheeseemme.

- Kyllä
 Ei
 En osaa / halua vastata

Jos vastasit edelliseen kysymykseen KYLLÄ:

Kertoisitko tilanteesta tai tapahtumasta, jonka pohjalta luottamuksesi tukiperheeseen kasvoi.

Jos vastasit edelliseen kysymykseen EI:

Kertoisitko tilanteesta tai tapahtumasta, joka vähensi luottamustasi tukiperheeseen.

Saan vaikuttaa riittävästi tukiperheessä vietetyn ajan tapahtumiin.

- Kyllä
 Ei
 En osaa / halua vastata

Perustelisitko edellisen vastauksesi, miksi koet että saat / et saa riittävästi vaikuttaa tukiperheessä vietetyn ajan tapahtumiin?

Jos saisit toivoa tukiperhetoiminnalta tai tukiperheeltä ihan mitä tahansa, millaista toiminta olisi, ja millainen tukiperhe teillä olisi?

Mitä muuta haluaisit vielä tuoda esiin?
